

ŽEMAIČIŲ KALNU IR KOVŲ DIDYBĖ. Išlikimo istorijoje kaina

ADOMAS BUTRIMAS

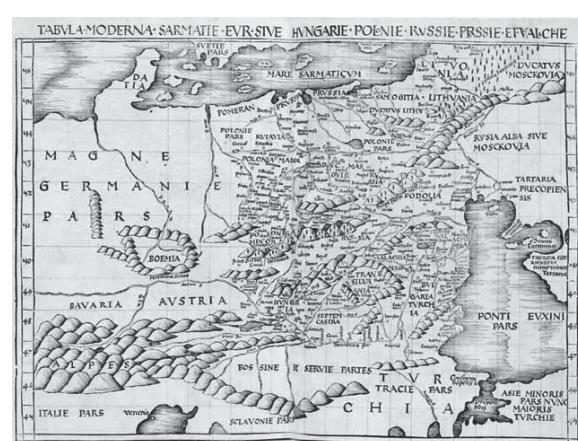
Žvelgiant į Žemaitijos (buvusių kuršių, žiemgalių, skalvių ir žemaičių) kraštovaizdį pirmiausia matyti kovoms sukurtos vietas. Visas kultūrinis jos landschaftas yra nužymėtas tų kovų pėdsakais. Kraštovaizdyje „surašyti“ žemaičiams būdingiausiai karybos istorijos dalykai – piliakalniai, gynybiniai grioviai, jų grupės, kūlgrindos ir medgrindos, ištisos gynybinės ir signalinės sistemos. Tai Nemuno, Jūros, kitų upių gynybinės sistemos, didieji Žemaičių aukštumos kalnai – Šatrija, Medvėgalis, Moteraitis, Sprūdė, Girgždutė, kiti galingieji žemėli ir gynybiniai centralai, dabar atrodantys kaip natūralus kraštovaizdis. Sie centrali – tai struktūros, garantavusios saugumą, senųjų žemaičių visuomenę gyvastį. Pasiruošimas karams – gynybinių įtvirtinimų, pilii statymas, ginklų tobulinimas – svarbi senųjų Žemaitijos gyventojų istorijos dalis. Todėl karai – ginklai, ištvermingieji žemaičių kovos žirgai, gynyba ir puolimas – neatskiriamas mūsų praeities dalis. Netgi Žemaitijos kunigaikščių iškilimo, jų bandymų vienyties ir Lietuvos valstybės kilmės neįmanoma suvokti be visų militarinės kultūros aspektų.

Kita svarbi kraštovaizdyje vos matoma šios sistemos dalis – tai šimtai kapinynų ir pilkapių. Žemaičiai nuo savo artimiausiu kaimynu nesiskyrė turtingumu, jų ginkluotės gausa kapuose, jos įvairovė ir kokybė niekada neatsiliko nuo kaimynų, netgi nuo užjūrio vikingų. Sunkios, neretai tragiskos kovos (pvz., Margirio žūties legenda) buvo išlikimo istorijoje kaina. Laimėtos Skuodo (1259), Durbės (1260) kautynės prieš Livonijos ordiną, 1283–1410 m. žemaičių karas su Ordino valstybe lémė, kad pralaimėję kuršiai ir žiemgalių prieglobstį rado ir žemaičių žemėse. XIII–XIV a., karų su Vokiečių ordinu ir Livonija laikotarpiu, žemaičių teritorijos pasiekė Baltijos jūrą. Jos tapo atkakliausiu kovų arena, o žemaičių laikysena, grei-

Lietuvių kova su kryžiuočiais. (XIV a. reljefinis paveikslas). Illustracija iš Alfredo Bumblausko knygos „Senosios Lietuvos istorija 1009–1795“

čiausiai karinga dvasia, leido šį regioną išlaikyti Lietuvos valstybės rankose, nepaisant daugkartinių Žemaitijos dovanojimų vienam ar kitam ordinui, o dviejų pusbroliams – Jogailai Vytautui – padėjo tą konfliktą galutinai išspręsti Žalgirio mūsyje 1410 metais. Šioje teritorijoje formavosi žemaičių žemės, vėliau vadintos valstybės, iš istorinių šaltinių patekusios XIII–XIV a., kaip ir jų žemių valdovai – kunigaikščiai: Ariogalos, Paštuvos, Junigedos (Veliuonos), Raseinių, Viduklės, Kaltinėnų, Kražių, Šiaulių, Medininkų, Pagraudės ir kitos. Šios žemės dar XIII–XIV a. išlaikė tam tikrą savarankiškumą, o jų kunigaikščiai – Erdvilas, Vykitas, Algminas, Buillioniai (Bulevičiai) – pasižymėjo aktyvia ir gana savarankiška laikysena formuojantis Lietuvos valstybei. Kartu reiškėsi ir kita tendencija: Žemaičiai siekėapti integraliai Lietuvos valstybės dalimi ir senoji Lietuvos valstybė atsirado kaip dviejų pagrindinių etnosų – žemaičių ir lietuvių (aukštaičių) – susijungimo rezultatas. Visą dešimtmetį, 1398–1409 m. (tiesa, su ilgokomis pertraukomis), trukės Vokiečių ordino valdžios bandymas įtvirtinti okupaciją Žemaitijoje padėjo kristalizuotis žemaičių politinei savimonei, susitelkti, išlikti nepakrikštystiems kartu su Lietuvos valstybe. Po Vytauto mirties jo išėdinių silpnybė, tarpusavio kova dėl Lietuvos didžiojo kunigaikščio posto, sumanus manipuliavimas tarp Lietuvos didžiojo kunigaikščio ir Ordino magistro leido Žemaičių kunigaikštystės bajorams pajusti, kad jie patys gali formuoti savo politiką. To siekdami jie iš valdo Kazimiero Jogailaičio išgavo sau norimas privilegijas.

Mikalojaus Kuziecio patobulintas 1513 m. Vidurio Europos žemėlapis